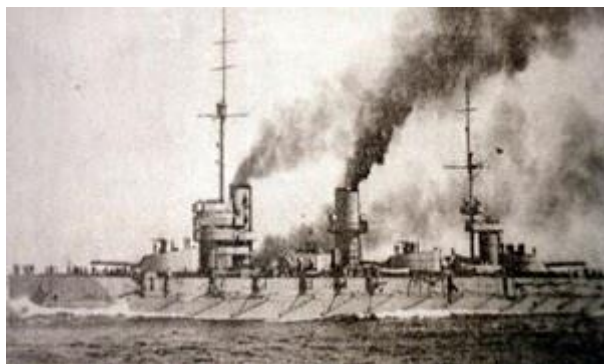

Сто години от Първата световна война

Морската отбрана срещу нападенията на руския флот през 1916 г.

Русия продължава военните действия срещу България и през следващата 1916 г. Бомбардировката на Варна през 1915 г. принуждава командването на Българските военноморски сили да минира акваторията на Варненския залив. Мнирането се извършва под командването на лейтенант Кирил Минков. Резултатите не закъсняват.

В началото на февруари 1916 г. Русия предприема нови опити да нанесе поражения на българска територия с помощта на морска авиация и артилерия. Руското командване планира да стовари върху Варна и пристанището ѝ артилерийски удари от новия линейен кораб „Императрица Екатерина Велика”, въоръжен с 12 оръдия от основния калибър 305 мм, с 20 оръдия с калибър 130 мм и 5 оръдия с калибър 75 мм. Предвидено е ескадрилата водосамолети да бомбардира града.

Линейният кораб „Императрица Мария“ през 1916 г.

В нападението участвуват ескадра в състав: линейният кораб "Императрица Екатерина Велика", ескадрените миноносци "Счастливый" и "Пылкий" (тип „Новик”), авиотранспортите "Император Александр I" и "Император Николай I", миноносците от по-стар тип "Лейтенант Пушчин", "Живой" и "Капитан-лейтенант Баранов".

Ескадрата напуска Севастопол на 24 февруари 1916 г. (8 март по нов стил) под командването на контраадмирал Покровски. Когато приближава Варна, командирът изпраща миноносците "Лейтенант Пушчин" и "Живой" напред

на разузнаване, но корабите попадат на минното поле. „Лейтенант Пушкин” се взривява, корпусът му се пречупва на две и потъва. Загиват 80 души, а 15 са пленени. От пленените четирима са офицери начело с командира на дивизиона ескадрени миноносци капитан II ранг Подяполски.

Оръдията от главния калибър на „Императрица Мария”

Контраадмирал Покровски

Успелите да се спасят моряци се добират до българския бряг с две гребни лодки, където са пленени. В спасителната лодка е открит и бойният Андреевски флаг на кораба. Това е първият боен трофей, който България взема във войната с Русия. Днес руският военноморски флаг се съхранява в Националния военноисторически музей (НВИМ) в София.

Ескадреният миноносец „Живой”, който плава след „Лейтенант Пушкин”, веднага ляга на обратен курс, като докладва в Севастопол, че корабите са нападени от германски подводници. Заради своеволното си отстъпление командирът на "Живой" е осъден.

След загубата на миноносеца руското командване насочва ударите си срещу Балчик и Каварна. Балчик е атакуван три пъти: на 7 септември, на 9 ноември и на 13 декември 1916 г. Градът е освободен без бой на 5 септември 1916 г. след стоварване на морски десант от миноносците, командвани от началника на отряда капитан-лейтенант Рашко Серафимов. Като отчита важността на Балчик за снабдяването на Трета армия с храна (тук се намира една от най-големите и модерни мелници на Балканите), руското морско командване решава незабавно да го атакува.

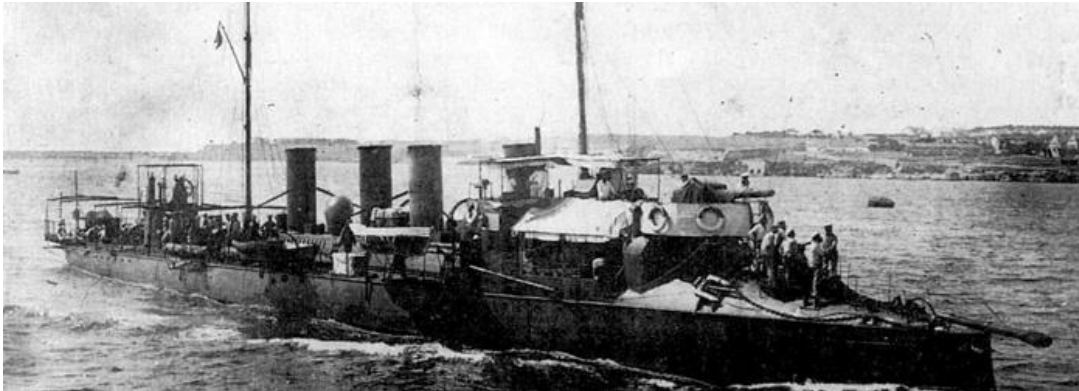

Плененият руски Андреевски флаг - живо доказателство за българската военноморска победа, не по-малка от атаката срещу „Хамидие“

На 7 септември 1916 г. рано сутринта градът е бомбардиран от руските ескадрени миноносеца „Быстрый“ и „Громкий“ от втори дивизион на минната бригада. Разрушени са корабните съоръжения и голямата мелница, а пристанищните постройки са обхванати от пламъци. Бомбардировката се повтаря на 7 септември. Загубите, нанесени от артилерийския огън, са чувствителни: потопени и повредени са плавателни съдове, разрушени са пристанищни съоръжения, прекъснати са важни съобщителни връзки.

Ето данни за потопения руски миноносец. "Лейтенант Пушкин" е спуснат на вода през 1904 г. в гр. Николаев (Украйна) и влиза в строя през август 1907 г. Първоначалното му име е „Задорный“, което през 1907 г. е сменено

с „Лейтенант Пушчин". Лейтенант Пушчин е морски офицер, участник в Руско-турската война (1877-1878 г.) като командир на миноноска.

Руският ескадрен миноносец „Лейтенант Пушчин“

След септември 1907 г. корабът е прекласифициран от миноносец на ескадрен миноносец. През 1910-1912 г. преминава основен ремонт, при който са подновени артилерията и парните котли. „Лейтенант Пушчин" има водоизместване 450 тона и е въоръжен с две 75-милиметрови оръдия. Още през първия ден на Първата световна война корабът влиза в бой с турско-германския линейен крайцер „Гьобен" и е сериозно повреден. Възстановен се включва в артилерийската подкрепа на руските войски на Кавказкия фронт и участва в набези пред българското черноморско крайбрежие.

Потопяването на руския ескадрен миноносец „Лейтенант Пушчин" от българска мина на подходите към Варненския залив предотвратява поредния руски артилерийски обстрел срещу Варна.

За успешното изпълнение на минното заграждение, в което участват три български торпедоносца („Шумни", „Строги", „Смели" и мобилизираният търговски кораб „Борис" на Българското търговско параходно дружество), с ордени и медали за военна заслуга са наградени 10 офицери и подофицери.

Принос за предотвратяване на последващи нападения на руски сили имат и германските хидроплани, които предприемат въздушно нападение срещу корабите от ескадрата. Заслужава да споменем водосамолет N 507 с екипаж младши подофицер Улбрих - пилот, и вицефелдфебел Винике - наблюдател, който в две поредни атаки от височина 450 м хвърля по 5 бомби по ескадрените миноносци и постига попадение в юта на един от тях.

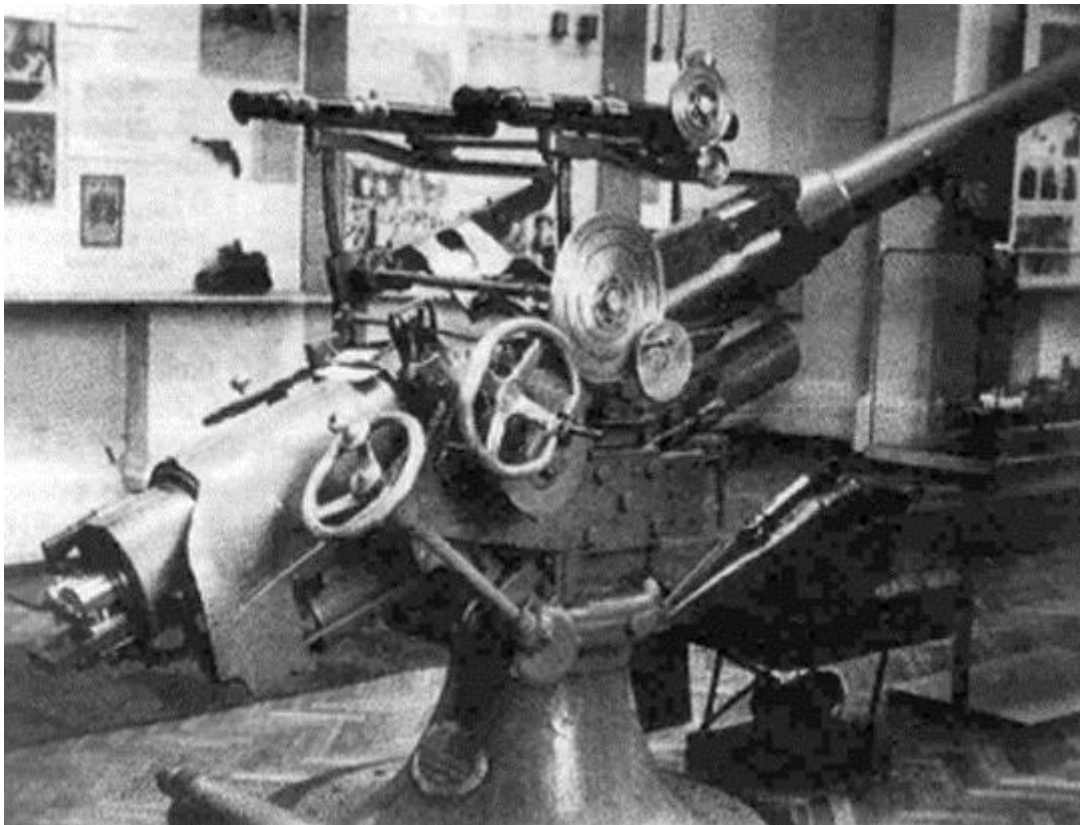
Есминците от руската ескадра са атакувани три пъти и от водосамолет N 534 с екипаж мичман I ранг Ринсберг - пилот, и старши подофицер Витман – наблюдател. Те хвърлят 9 бомби. Отново има попадение в юта на един

от противниковите кораби. Точното бомбопускане предизвиква пожар на бака на друг от тях.

Според други наши архивни източници, авиационните бомбардировки причиняват пожари на два руски бойни кораба. Два ескадрени миноносца са толкова повредени, че след като стигат до Одеса, се налага да бъдат откарани на буксир в Николаев за ремонт. По идеологически причини атаките на германските хидроплани ще останат скрити цели десетилетия.

Близо век дълбините на Черно море пазят доказателствата за една от най-славните ни морски победи. Едва през 2010 г. потопеният в български териториални води руски боен кораб „Лейтенант Пушкин“ бе изваден заедно с едно от 75-милиметровите оръдия, проектирано от френската фирма „Кане“ и произведено в Обуховския стоманолеярнен завод.

Заедно с щита с дебелина 19 мм оръдието тежи 2 555 кг. Стреляло е с бронебойни снаряди с тегло 4, 9 кг на далечина до 6 405 м, а също и с фугасни снаряди до 7 869 м.

75-милиметрово оръдие „Кане“ на „Лейтенанат Пушчин“

Заводската табела с производствения № 21 на изваденото 75-мм оръдие

За да се защити от руските атаки, през 1916 г. България се сдобива с подводен флот

Руската военноморска заплаха ускорява създаването му. След набезите срещу крайбрежните ни градове, командването на българския военен флот начело с артилерийския инженер подполковник Константин Кирков пристъпва към сформирането на екипаж за подводница. Германските подводничари започват да обучават български моряци.

На 25 май 1916 г. в тържествена обстановка германската подводница UB 8 е включена в състава на българския военен флот с тактически № 18. Така в историята ни се появява българският „Подводник УБ-18”.

Според официалния германски военноморски справочник за 1916 г. по онова време в света има само 11 държави, чиито военноморските сили притежават подводници. България се нарежда до Великобритания, САЩ,

Франция, Италия, Германия, Япония, Русия, Гърция, Турция и Румъния.

Първата българска подводница „Подводник 18“

„Подводник 18“ принадлежи към класа на най-малките германски подводници със 128 т надводно и 142 т подводно водоизместване. Над вода максималната ѝ скорост е 6 възла, а под вода - 5,3 възла. Ниската скорост е причината тя да бъде използвана предимно за нуждите на бреговата охрана или да носи дозор на определена позиция.

Въоръжението ѝ се състои от два 450 мм торпедни апарата и четири торпеда (две в апаратите и две запасни), 47-милиметрово оръдие (според някои източници оръдието е 37 мм) и картечница „Максим“ (обр. 1908 г.). Със заповед по Флота № 66 от 25 май 1916 г. за първи командир на българската подводница е назначен морският офицер лейтенант (дн. капитан-лейтенант) Никола Тодоров, родом от Шумен. Тази длъжност той изпълнява до 9 май 1917 г.

Първите си бойни задачи „Подводник 18“ изпълнява на 4 и 5 юли 1916 г. между нос Шабла и Мангалия, след което се редуват системно действия в западната част на Черно море: от нос Инеада до пристанището на Кюстенджа. За охрана на добруджанското крайбрежие подводницата крайцерува от 2 до 6 септември 1916г.

На 7 септември 1916 г. Балчик и Каварна са обстреляни от руските контраминоносци „Быстрый“ и „Громкий“ . Става ясно, че само с една подводница брегова охрана не може да се поддържа. Тогава българското правителство прави постъпки и за закупуването на базиращата се в Евксиноград УВ-7. За съжаление на 26 септември 1916 г. тя се натъква на мина в открито море и потъва с целия си екипаж. Тогава българското подводно плаване дава първата си жертва: командираният на

германската подводница младши подофицер Стоян Георгиев Пешев от с. Арчар, Видинско.

Лейтенант Никола Тодоров

По време на своето крайцеруване от 8 до 11 октомври 1916 г. между Кюстенджа и Мангалия екипажът на „Подводник 18” извършва и първата бойна торпедна стрелба (от подводно положение) в българската история. Позицията за атака на руски контраминоносец е неудобна, но лейтенант Н. Тодоров решава да рискува. От контраминоносца своевременно откриват торпедото и успяват да се отклонят. Следва масирана бомбардировка срещу № 18, при това само на 14 м дълбочина, но подводничарите оцеляват и записват своето бойно кръщение. Най-разпространената версия за неуспеха на атаката е, че: „...в същия момент, когато се даде торпедният изстрел, предпазителите на морегледа [*перископа* – б.а.] прегоряха, самият мореглед остана да стърчи над водата и това стана причина да се издаде присъствието на подводника. Едва сега противникът забеляза насочения му удар и успя да се отклони”.

Най-подробно описание на бойната дейност на подводник N 18 под български флаг е направено от Вълкан Вълканов, според когото от септември 1916 до септември 1917 г. екипажът е извършил 7 бойни похода в северна посока, в това число и в румънски води, и два в южна посока - пред Бургас и Созопол, във връзка с очаквани руски нападения.

Първите български подводничари щурмуват минни полета, извършват разузнаване под носа на противника край Кюстенджа и преследват неприятелски кораби от различни класове. В. Вълканов твърди, че последният за 1916 г. поход на 13 декември към Балчик осуетява поредната бомбардировка от руски кораби.

Според руско-румънското споразумение флотът на Русия има задачата да охранява добруджанското крайбрежие, да атакува отделни брегови обекти, да защитава морските комуникации и да оказва артилерийска поддръжка на сухопътните войски.

Като база на руския флот е избрано пристанището на Кюстенджа, където в началото на август 1916 г. под командването на контраадмирал Патон акостира руски отряд кораби в състав: 1 линейен кораб, 6 торпедоносца, 2 подводници, 8 миночистача, няколко стражеви катера и отряд морска авиация.

Руският флот успява да постигне надмощие над българо-германските сили в Черно море. За тази оценка говори фактът, че за защитата на Балчик и Каварна 3-а Българска армия разчита предимно на полева артилерия. Действията на нашия флот са затруднени и поради минирането на акваторията между Варна и Балчик. След натъкване на подводни мини в Батовския залив потъва миноносецът „Шумни”, а „Строги” и влекачът „Варна” са повредени. По-късно в същия залив е потопена миночистачна лодка, на която загива лейтенант Кирил Минков. Една от германските подводници също е взривена от мина при Аладжа манастир.

Бързото отстъпление на сухопътните войски допълнително затруднява действията на руския флот, а след напускането на Кюстенджа левият румънски фланг окончателно загубва връзка с руския флот. Така през Първата световна война руският флот в Черно море успява да вземе предимство над българския, поне до изоставянето на Кюстенджа от руско-румънските войски. България противодейства на руските атаки най-вече чрез огъня на бреговата артилерия и с действията на българо-германската авиация. Успехите на бреговата артилерия и на хидросамолетите са най-забележими при отблъскване на бомбардировките срещу Балчик и Каварна.

**Капитан далечно плаване
Георги КОСТОВ**